

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

МАТЕРІАЛИ

**наукової конференції професорсько-викладацького складу,
наукових працівників і здобувачів наукового ступеня
за підсумками науково-дослідної роботи
за період 2019–2020 рр.
(квітень–травень 2021 р.)**

ДонНУ імені Василя Стуса
Вінниця
2021

Редакційна колегія:

Головний редактор – Гринюк Р. Ф., д-р юрид. наук, професор.

Заступник головного редактора – Хаджинов І. В., д-р екон. наук, професор.

Відповідальний секретар – Радіо С. В., канд. хім. наук, доцент

Члени редакційної колегії:

Прямухіна Н. В., д-р екон. наук, доцент;
Русаков В. Ф., д-р фіз.-мат. наук, професор;
Леонова Н. Г., канд. хім. наук, доцент;
Пятницькова І. В., канд. істор. наук, доцент;
Оверчук В. А., д-р екон. наук, доцент;
Залужна О. О., канд. філол. наук;
Дороніна О. А., д-р екон. наук, професор;
Амелічева Л. П., д-р юрид. наук, доцент;
Попов В. Ю., д-р філос. наук, професор;
Заришняк І. М., канд. пед. наук, доцент;
Міщан Т. І.;
Алимова Т. О.

Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень–травень 2021 р.). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. 385 с.

Роботи друкуються в авторській редакції, в збірці максимально зменшено втручання в обсяг та структуру відібраних до друку матеріалів. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надано в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Підсекція історичних наук

<i>Бут О. М.</i> Порівняльний метод в історичних науках у контексті історичної практики.....	11
<i>Литвиненко Р. О.</i> Праісторичні міграції, війни і палеоклімат (за даними бронзового віку Східної Європи).....	13
<i>Мармілова О. С., Моргун В. А.</i> ЗВІТ «Остарбайтери – вирішальний фактор перемоги», підготовлений посольським радником Хілгером, як історичне джерело (загальна характеристика)	15
<i>Мартинчук І. І.</i> Бінарний підручник з історії як відбиток історичної пам'яті та інструмент історичної політики	17
<i>Мелекесцев К. І.</i> «Мала Росія» та українська контратака в інформаційному протистоянні навколо історії.....	19
<i>Моргун В. А., Проценко Є. О.</i> Наслідки нацистської окупації для культурної сфери Донбасу.....	21
<i>Отземко О. В.</i> Музейний предмет: еволюція термінології.....	23
<i>Пяницькова І. В.</i> Альтернативна концепція історичного розвитку Чарльза Тіллі.....	24
<i>Салагуб Л. І.</i> «Психологічний злам» української старшини в контексті сучасного розуміння політичних реалій Гетьманщини XVIII ст.....	26
<i>Теміров Б. Ю.</i> Діяльність Степана Бандери в оціночних судженнях політичних діячів	28
<i>Темірова Н. Р.</i> Вінницька оборона 1651 року у дискусіях.....	30

Підсекція міжнародних відносин і зовнішньої політики

<i>Богінська І. В.</i> Чи вплинула пандемія Covid-19 на міжнародне посередництво у конфліктах?	32
<i>Котик Ю. В.</i> Цивілізаційний підхід у контексті російсько-українського конфлікту на Донбасі.....	34
<i>Паніна І. Г.</i> Науковий доробок Й. Галтунга у викладанні навчальної дисципліни «Розбудова миру»	36
<i>Прихненко М. І.</i> Європейська модель інтеграції: суверенітет, нейтралітет та спільна зовнішня та безпекова політика	38
<i>Теміров Ю. Т.</i> Сучасні дослідження війни та миру: концептуалізація викладання предмету	40
<i>Чарських І. Ю.</i> Загострення геоекономічних протиріч, наслідки трампізму та проблема консолідації Заходу	42

Підсекція філософії

<i>Кіпень В. П.</i> Філософія просвітництва і європейська ідентичність	44
<i>Лукашенко М. В.</i> Рефлексивне мислення лідера в нарративній системі «емоції – думки – дії».....	46
<i>Попов В. Ю.</i> Проблеми викладання логіки в українській вищій школі.....	47
<i>Труфанова А. О.</i> Дегуманізація мистецтва в філософії Ортеги-і-Гасета.....	50

СЕКЦІЯ «ЮРИДИЧНІ НАУКИ»

<i>Амелічева Л. П.</i> Щодо поняття антикорупційного комплаєнсу в трудових відносинах закладів вищої освіти	52
<i>Атаманчук І. В.</i> Процесуальні передумови судового захисту особистих майнових прав...	54
<i>Бахур О. В.</i> Щодо опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення прав інтелектуальної власності.....	56

ПРАІСТОРИЧНІ МІГРАЦІЇ, ВІЙНИ І ПАЛЕОКЛІМАТ (за даними бронзового віку Східної Європи)

Р. О. Литвиненко

Перші два десятиліття поточного сторіччя означились чималими досягненнями й відкриттями в археології бронзової доби Східної Європи. Чи не найбільші зрушення, які без перебільшення можна вважати справжнім науковим проривом, відбулися у вивченні процесів, що припадають на заключний етап середнього бронзового віку, яким змінилася на теренах південної половини Східної Європи так звана катакомбна доба. Значною мірою ці результати було досягнуто, з одного боку, завдяки зусиллям кількох поколінь українських археологів, насамперед дослідників, які працювали в річищі концепції видатного українського науковця С. Н. Братченка щодо процесу глобальних синстадіальних трансформацій в середовищі шнурових і катакомбних культур Центральної та Східної Європи, що призвели до утворення на цих теренах низки епішнурових і посткатакомбних культур, зокрема бабинської [Братченко 1976; 1977; 1985]. В результаті розвитку й удосконалення цих уявлень з'явилися концепції блоку посткатакомбних культур Східної Європи, генези культурних кіл Бабине і Лола та інші теоретичні новації [Литвиненко 2009; 2011; Мимоход 2005; 2013; 2014; та ін.]. Примітно, що фундамент і стіни цієї концептуальної будівлі зведено представниками української археологічної школи і, випадково це чи ні, вихідцями з Українського Донбасу.

Серед відкриттів, здійснених у рамках зазначених комплексних досліджень, виділяються достеменно виявлені на обширах степів–лісостепів Чорноморсько-Каспійської області міграції скотарів – носіїв різних посткатакомбних культур, а також подекуди супроводжуючі їх війни та збройні конфлікти. Ці міграційні процеси вдалося побачити завдяки застосуванню методу диференційованої картографії різночасних пам'яток, які продемонстрували теренохронологічну динаміку культурних ареалів. Зрозуміло, що реалізація такого прийому стала можливою завдяки успіхам у розробці схем відносної хронології (періодизації) для посткатакомбних культурних утворень, які базуються насамперед на використанні методики порівняльної стратиграфії, застосованої для курганних могильників. В цьому сенсі найкращі результати вдалося отримати для дніпро-донської бабинської (ДДБК) і лолінської культур [Литвиненко 2009; Мимоход 2013], особливо для першої з них, для якої розроблено п'ятиступеневу схему періодизації та виявлено надійний комплекс хроноіндикаторів. Для порівняння, решта бабинських і лолінська культури мають дво- або триступеневі періодизації [Литвиненко 2009; Мимоход 2013; 2014].

Як свідчать джерела, зазначені міграційні хвилі часто-густо супроводжувались збройними конфліктами між мігрантами й аборигенами, на чий землі переселялись перші. Найбільш виразно такий сценарій простежується в процесі масової міграції людності ДДБК із Азово-Дніпро-Донецького регіону на схід – північний схід, спочатку в Донецько-Донське (етап ІБ), а далі – в Доно-Волзьке (етап ІА) межиріччя, попередньо зайняті населенням волго-донської бабинської культури (ВДБК). Мілітарний характер цієї міграції засвідчується: 1) присутністю в зоні міжкультурного контакту з обох боків чоловічих поховань зі зброєю та збройовим реманентом, в деяких з яких небіжчики мали ознаки бойових травм і поранень (всі – винятково ВДБК); 2) наявністю в порубіжжі ДДБК–ВДБК захоронень чоловічих решток у «пакунках»; 3) особливістю демографічної ситуації, згідно якої мігранти ДДБК в крайніх районах свого проникнення представлені здебільшого дорослою чоловічою верствою, переважно віком 20–45 років (89 %), за мінімальної долі жінок і майже відсутності дітей [Литвиненко 2012: 61–66; 2019: 317–323, 325–327; 2020: 337–341].

Окремі факти можна тлумачити як протистояння між міграційними хвилями, що перетинаються, або в якості прикордонних конфліктів між сусідами. Саме так розуміються

нами захоронення ДДБК і ВДБК з лівобережжя Нижнього Дону, в яких небіжчиків було вбито стрілами, характерними для сусідньої з півдня лолінської культури [Литвиненко 2019: 327–328], яка на своєму ранньому етапі також демонструє проникнення своїх носіїв за межі основного ареалу, зокрема на північ [Мимоход 2013: 22]. Доволі надійно встановлено, що позначені даними комплексами збройні сутички відбувалися на етапі ІА періодизаційної схеми ДДБК. Вочевидь, в цей час за наслідками вказаного протистояння у Доно-Сальському межиріччі сформувалося бабинсько-лолінське порубіжжя, яке бабинці на етапі ІБ намагалися встановити значно південніше, просунувшись вздовж Манича майже до гирла Єгорлика і Джурак-Сала [Литвиненко 2020: 340, рис. 4].

Випадок розширення ареалу ДДБК в протилежному напрямі – на захід, майже до Дністра, за окремими характеристиками також нагадує міграцію з військовим компонентом. Проте деякі ознаки, зокрема стрімкість процесу (в рамках етапу ІБ), нечисельність і низька щільність бабинських комплексів у величезному їхньому Дніпро-Буго-Дністровському ареалі (21 поховання на 41600 км²), відсутність власного курганного будівництва на цих теренах, дозволяють сприймати процес західного просування носіїв ДДБК не як міграцію, а як військову кампанію, що прискорила чи навіть поклатала край існуванню в Надчорномор'ї інгульської катакомбної культури [Литвиненко 2020: 341–349].

Виявлені на підставі археологічних матеріалів та інших даних міграційні процеси є дуже важливим відкриттям у праісторичних реконструкціях бронзового віку. Але вони набуватимуть ще більшої переконливості й аргументованості за наявності для них причинно-наслідкових пояснень. Такі пояснення існують і пов'язані вони з палеокліматом. Справа у тім, що описані вище міграційні процеси фінального періоду середньої – початку пізньої бронзи і супроводжуючі їх військові конфлікти спочатку між носіями різних посткатакомбних культур, а пізніше – між ними і представниками колісничних культур, відбувалися на тлі або, точніше, під впливом масштабних і глибоких палеокліматичних змін, що мали місце наприкінці раннього – початковій фазі середнього суббореалу в Старому Світі. Саме катастрофічна аридизація і континенталізація, пік яких припадає на 2200 BC cal, і яка, для прикладу, призвела до краху Древнього царства в Єгипті та Аккадської держави в Месопотамії, вочевидь, також спричинила декілька хвиль культуротворчих міграцій на Європейському континенті. Серед них назвемо дві приблизно паралельні хвилі міграції з Центральної до Східної Європи (своєрідний *Drang nach Osten* бронзового віку): одна – вздовж лісової смуги до Верхнього Поволжя – призвела до появи середньоволзької абашевської культури [Мимоход 2016; 2018]; друга – лісостепом і степом до Азово-Дніпро-Донецького регіону – спричинила утворення дніпро-донської бабинської культури [Литвиненко 2007; 2009а; 2009б]. Ще одна міграція, спровокована означеною кліматичною катастрофою, реконструюється на південно-східному фланзі Європи – з Північно-Східного Кавказу до Степового Передкавказзя – і спричинила появу лолінської культури [Мимоход 2013: 310–316; 2016; 2018]. Є очевидним, що критичне погіршення клімату наприкінці III тис. до Р. Х. викликало і розглянуті вище міграції в посткатакомбному культурному середовищі [Литвиненко 2012: 68–69; 2019: 329; 2020: 352–353; Борисов, Мимоход 2010; 2011; Мимоход 2018].

Палеоклімат навряд чи був єдиною причиною, що зумовлювала переселення та військові протистояння між скотарськими народами. Вочевидь, тут могли даватися взнаки також соціальні, демографічні, міжплеменні/міжетнічні та інші процеси. Проте значення палеоекологічних чинників, як засвідчують численні дослідження останніх десятиріч, дуже часто виступають первинними і визначальними, що, вочевидь, мало місце і в заключний період середньої бронзи на теренах Східної Європи, а ширше – Західної Євразії та прилеглих областей.